

Torchalski, Ryszard

Posiedzenie Komitetu

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 15/3, 651-654

1970

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ły Partyjnej przy KC PZPR, Uniwersytetu Warszawskiego i Zakładu Historii Partii przy KC PZPR.

Program sesji wypełniły następujące referaty: czł. rzecz. PAN Henryka Jabłońskiego *Lenin a Polska*, dr Norberta Kołomejczyka *Myśl Leninowska a budownictwo socjalistyczne w Polsce*, czł. koresp. PAN Jana Szczepańskiego *Nauka i polityka we wczesnych pracach Lenina*, prof. dr Jerzego Topolskiego *Inspiracje Myśli Leninowskiej w historiografii*, czł. rzecz. PAN Witolda Nowackiego, dr Zbigniewa Chrupka, dr Stanisława Kalabińskiego i doc. dr Włodzimierza Wesołowskiego *Miejsce nauki w socjalistycznym społeczeństwie przyszłości*, prof. dr Władysława Zastawnego *Leninowskie zasady organizacji gospodarki socjalistycznej*, doc. dr Tadeusza Jaroszewskiego *Leninizm a problemy współczesnej filozofii*, i doc. dr Jerzego Kossaka *Lenin a socjalistyczna polityka kulturalna* — oraz dyskusja. Obradom przewodniczył prezes PAN Janusz Groszkowski.

Referaty i przemówienia dyskutantów będą opublikowane w specjalnym wydawnictwie.

W. R.

Z DZIAŁALNOŚCI

KOMITETU HISTORII NAUKI I TECHNIKI PAN

POSIEDZENIE KOMITETU

W dniu 15 grudnia 1969 r. odbyło się w Warszawie plenarne posiedzenie Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN, poświęcone omówieniu, przygotowanych przez sześć zespołów, opracowań dotyczących oceny aktualnego stanu badań z zakresu historii nauki i techniki, na tle dorobku naukowego w 25-leciu Polski Ludowej.

Z uwagi na obszerny materiał zebrany przez zespoły szerzej przedstawiono wyniki prac trzech spośród nich — dotyczące — historii nauk społecznych i humanistycznych, historii nauk medycznych oraz historii techniki i nauk technicznych, natomiast zespoły opracowujące oceny z zakresu historii nauk ścisłych oraz historii nauk o Ziemi złożyły jedynie krótkie komunikaty a zespół pracujący nad oceną badań w zakresie historii nauk rolniczych i leśnych przekazał przewodniczącemu Komitetu swoje sprawozdanie na piśmie.

Wprowadzeniem do obrad było zagajenie, w którym prof. J. Bukowski przypominał kolejne etapy prac Komitetu od chwili powołania (tj. od 1952 r.) do roku 1969, jego strukturę organizacyjną w pierwszych latach istnienia, kiedy obok ustawowych zadań prowadził Komitet — w kilkunastu zespołach specjalistycznych — prace badawcze, przekazane w 1958 r. Zakładowi Historii Nauki i Techniki, następnie wspominał o włączeniu Komitetu Historii Nauki do Komitetu Nauk Historycznych i o reaktywowaniu go w 1964 r. oraz o ważniejszych poczynaniach w latach 1964—1969.

Zagajenie przewodniczącego miało na celu również pokazanie poszerzającej się problematyki badawczej, przechodzącej od badań nad ojczyzną historią nauki do prac wchodzących do ogólnych zagadnień historii nauki i techniki, historii problemów naukowych i naukoznawstwa. Na stałe poszerzenie zakresu badań pozwoliła współpraca — istniejącego obok nielicznej kadry historyków nauki — dużego stosunkowo grona specjalistów różnych dziedzin wiedzy, zainteresowanych poznawaniem historii swej dyscypliny.

Wstępne wyniki oceny dorobku badawczego w dziedzinie nauk społecznych i humanistycznych przedstawiła doc. I. Stasiewicz-Jasiukowa. Po krótkim wstępie na temat prac polskich historyków nauki publikowanych do 1939 r. autorka omówiła opra-

cowaną przez siebie i dr M. Frankowską-Terlecką ocenę prac drukowanych w Polsce w latach powojennych. Na podstawie analizy „Przewodnika Bibliograficznego”, „Bibliografii Zawartości Czasopism”, sprawozdań z działalności Komitetu i Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN oraz odpowiedzi na ankiety Komitetu z lat 1968 i 1969 przeprowadzona została analiza dorobku 11 dyscyplin naukowych: dziejów historiografii, archeologii, etnografii, muzykologii, filologii, ekonomii, socjologii, nauk prawnych, pedagogiki i oświaty, bibliotekoznawstwa oraz historii sztuki. Przedmiotem rozważań były także problemy z pogranicza historii kultury i historii nauki oraz historii filozofii i historii nauki.

Zdaniem doc. Stasiewicz-Jasiukowej liczba około 750 książek z historii nauk społecznych i humanistycznych, które wydrukowano w Polsce Ludowej daje świadectwo wzrastających stale zainteresowań historią nauki. Szczególne przy tym znaczenie odgrywa fakt, że badania rozwoju nauk społecznych i humanistycznych słabo dawniej uprawiane, uzyskały równorzędną rangę obok historii nauk przyrodniczych i technicznych.

Charakterystyka publikacji wykazała nierównomierność prowadzonych badań, najwięcej prac poświęconych jest dziejom historiografii, nauk prawnych, pedagogiki i oświaty, mniej spotykamy publikacji z historii ekonomii, socjologii i nauk filologicznych, naj słabiej uprawiana była historia etnografii.

Wobec dużej ilości publikacji — dotyczących historii poszczególnych dyscyplin społecznych — istnieje zapotrzebowanie na większą niż dotychczas liczbę prac o charakterze metodologicznym (co łączy się ze światową tendencją rozwoju naukownawstwa) i syntetyzującym.

Jako odrębne punkty potraktowano w referacie: 1. Działalność Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN w kraju i na terenie międzynarodowym; 2. Kształcenie nowych kadr w zakresie historii nauki z podkreśleniem roli, jedynej w Polsce, Katedry Historii Nauki i Oświaty Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz wykładów z historii nauki prowadzonych w katedrach bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Warszawskiego i Wrocławskiego; 3. Działalność popularyzacyjną w okresie 25-lecia Polski Ludowej z uwzględnieniem współpracy z czasopismami popularnonaukowymi oraz z radiem i telewizją.

Referentka zwróciła również uwagę na konieczność zwiększenia ilości tłumaczeń najbardziej wartościowych polskich publikacji, z historii nauki i techniki na języki obce.

Ocenę dorobku w zakresie historii medycyny przedstawił prof. K. Rowiński. We wstępie nawiązał on do tradycji bogatych osiągnięć naukowych tej dziedziny w okresie międzywojennym, kiedy to na 5 medycznych wydziałach uniwersyteckich istniały katedry historii i filozofii medycyny, a w Polskiej Akademii Umiejętności działała Komisja Historii Medycyny i Nauk Matematyczno-Przyrodniczych. W okresie tym ożywioną działalność naukową rozwijały także Krakowskie Towarzystwo Miłośników Historii Medycyny oraz Poznańskie Towarzystwo Miłośników Historii Medycyny i Nauk Przyrodniczych. Wydawano „Archiwum Historii i Filozofii Medycyny oraz Historii Nauk Przyrodniczych”. W 1928 r., na konferencji w Krakowie, ustalono program naukowy dla lekarzy ubiegających się o stopień doktora medycyny — zobowiązujący do złożenia egzaminu z historii medycyny.

Bezpośrednio po wojnie utworzone zostały wydziały lekarskie na uniwersytetach w Lublinie, Warszawie, Krakowie, Poznaniu, Łodzi i Wrocławiu a w Gdańsku powstała Akademia Lekarska. Na wydziałach tych zaczęto organizować ponownie zakłady historii medycyny. Wznowiły swoją działalność towarzystwa naukowe zajmujące się historią medycyny oraz Komisja Historii Medycyny i Nauk Matematyczno-Przyrodniczych PAU. Stan ten nie trwał jednak długo. Od 1948 r. zaczęto zawieszac wykłady historii medycyny na wydziałach lekarskich, a zakłady ulegały kolejno likwi-

dacji. Podobny los spotkał obydwu towarzystwa naukowe oraz Komisję Historii Medycyny PAU. Zmarło również kilku profesorów — wybitnych historyków medycyny (w 1950 r. — Witold Ziembicki, w 1952 — Jan Szmurło, w 1954 — Władysław Szumowski, w 1962 Ludwik Zembrzusi, w 1963 — Bolesław Skarżyński, w 1965 — Adam Wrzosek).

Mimo tych strat historia medycyny poszczycić się może poważnymi osiągnięciami naukowymi i zorganizowaniem nowych placówek badawczych, wśród których wymienić można kierowaną przez prof. S. Konopkę Główną Bibliotekę Lekarską (dzięsiąty co do wielkości księgozbiór tego typu w świecie), Polskie Towarzystwo Historii Medycyny, Polskie Towarzystwo Farmaceutyczne oraz Muzeum Farmacji Akademii Medycznej w Krakowie. Istnieją nadal 3 zakłady historii medycyny lub historii medycyny i farmacji przy akademiach medycznych w Krakowie, Poznaniu i Warszawie. Po wojnie habilitowało się z historii medycyny 10 doktorów.

Sięgający kilkuset pozycji naukowy dorobek ostatniego 25-lecia z zakresu historii medycyny i historii farmacji publikowany był w formie artykułów i przyczynków w czasopismach lekarskich, farmaceutycznych, w czasopismach służby zdrowia, oraz w formie publikacji zwartych wydawanych m. in. przez naukowe towarzystwa lekarskie.

Dalsze prace z historii medycyny powinny — według prof. Rowińskiego — obejmować następujące problemy: 1. Kontynuację badań źródłowych w zakresie historii medycyny i historii farmacji z uwzględnieniem działalności dawnych lekarzy i aptekarzy; 2. Medycyna i farmacja w Polsce — nowe zakresy działania; 3. Zakres działań służby zdrowia; 4. Nowe dyscypliny we współczesnej medycynie wynikające z postępu nauk medycznych.

Sygnalizowany przez prof. Rowińskiego niepomysłny stan historii nauk medycznych w Polsce, zwłaszcza nauczania historii medycyny i kształcenia nowych kadr w tej dziedzinie, znalazł wyraz również w wypowiedzi doc. S. Szpilczyńskiego. Stało się to przyczyną przygotowania *Memoriału* do Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej przedstawiającego obecną sytuację i propozycje zmierzające do jej poprawy.

Ocenę dorobku w dziedzinie historii techniki i nauk technicznych przedstawił mgr inż. B. Orłowski.

Referent stwierdził, że badania nad historią techniki i nauk technicznych mają w Polsce charakter nierównomierny i częściowo rozproszony. Najbardziej zaawansowane są — w dużym stopniu dzięki nieżyjącemu już, doc. M. Radwanowi — prace Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN nad historią techniki hutniczej, które doczekały się już wstępnego opracowania syntetycznego¹. Technika górnicza uwzględniona została w opracowanym przez Instytut Historii Kultury Materialnej PAN zarysie dziejów górnictwa w Polsce² zaś nad techniką górnictwa solnego pracuje Muzeum Zup Krakowskich. Badania nad dziejami techniki motoryzacyjnej doprowadziły do syntetycznego ich ujęcia dla okresu międzywojennego³, obecnie zbliża się do końca opracowania okresu wojennego. Opracowany też został polski wkład do techniki dźwiękowej do 1939 r.⁴ W innych gałęziach techniki odnotować można również — cenne niekiedy — prace monograficzne, najwięcej ich dotyczy techniki filmowej i dźwiękowej, lotnictwa, techniki wojskowej (edycje lub reedycje dzieł dell'Aquy, Naronowicza i Siemienowicza), mechanizacji rolnictwa, odlewnictwa, techniki morskiej, techniki ludowej. W historii nauk technicznych na czoło wysuwają się pra-

¹ M. Radwan, *Rudy, kuźnice i huty żelaza w Polsce*. Warszawa 1963.

² *Zarys dziejów górnictwa na ziemiach polskich*. T. 1—2. Katowice 1961.

³ K. Groniowski, *Technika motoryzacyjna w Polsce w okresie międzywojennym*. Wrocław 1965.

⁴ R. Wajdowicz, *Polskie osiągnięcia techniczne w dziedzinie utrwalania i od-twarzania dźwięków*. Wrocław 1962.

ce nad dziejami wybranych problemów metaloznawstwa⁵ oraz edycji wybranych pism wybitnych uczonych polskich (S. Bryła, H. Czeczott, F. Jasiński, W. Krukowski, C. Witoszyński).

Ogólna synteza dziejów techniki polskiej napotyka na bardzo istotne trudności koncepcyjne ze względu na liczne uwarunkowania — krajowe i międzynarodowe — dziejów techniki. Bardziej celowym wydaje się łączne opracowanie historii techniki i historii kultury materialnej, co wymagałoby zacieśnienia współpracy z historykami kultury materialnej. Podobne trudności występują przy próbach opracowania dziejów techniki w pewnych okresach i dlatego syntezy historyczno-techniczne ograniczają się do dziejów pewnych gałęzi techniki, przeważają zaś prace monograficzne dotyczące wybranych problemów i wybranych postaci. W przygotowaniu natomiast jest wstępny zarys historii nauk technicznych w Polsce.

Większość powstałych dotychczas prac dotyczy historii techniki polskiej, natomiast w historii nauk technicznych zainteresowania dziejami powszechnymi są większe.

W okresie ostatniego 25-lecia wydano około 250 publikacji książkowych z zakresu historii techniki i nauk technicznych, wychodzi też wiele czasopism zamieszczających materiały z historii poszczególnych dziedzin techniki oraz poświęconych tematyce popularno-naukowej. W zakresie popularyzacji historii techniki, zwłaszcza polskiej, nie mała rolę odgrywają również inne środki masowego przekazu — radio, telewizja i film.

Poważną przeszkodą w prowadzeniu badań nad historią techniki i nauk technicznych jest zbyt mała kadra pracowników zajmujących się zawodowo tą dziedziną (liczba ich nie przekracza 10 osób). Większość badań jest zatem wykonywana przez pracowników różnych instytucji naukowych, a częściowo także przez pracowników przemysłu i emerytów. Sytuacja taka znacznie utrudnia planowe i skoordynowane prowadzenie badań, pilnym postulatem jest więc zorganizowanie studium doktorskiego w zakresie historii techniki.

W dyskusji, w której udział wzięli profesorowie — J. Michalski, B. Olszewicz, M. Serejski, B. Suchodolski, A. Tuszko, I. Zarebski, A. Zabko-Potopowicz i doc. M. Dembowska — ustosunkowano się do wygłoszonych referatów. Poruszono ponadto sprawę informacji naukowej, zwracając szczególną uwagę na potrzebę jej organizacji w zakresie historii nauki i techniki, kształcenia młodych kadr w tej dziedzinie a także wskazano na konieczność przeprowadzenia zespołowych studiów nad — znajdującymi się w naszych bibliotekach — średniowiecznymi rękopisami, pod kątem ich znaczenia dla historii nauki.

Na zakończenie posiedzenia doc. J. Dobrzycki z Pracowni Badań Kopernikańskich Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN, poinformował o stanie prac nad edycją *Opera omnia* Mikołaja Kopernika.

Ryszard Torchalski

PROFESOR KSAWERY ROWIŃSKI
CZŁONKIEM AKADEMII NAUK MEDYCZNYCH ZSRR

W dniu 25 marca 1970 r. ambasador Związku Radzieckiego w Polsce — A. Aristow wręczył dyplom członka zagranicznego Akademii Nauk Medycznych ZSRR prof. K. Rowińskiemu, członkowi Prezydium Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN, przewodniczącemu Zespołu Historii Nauk Medycznych Zakładu Historii Nauki

⁵ Np. dwie prace E. Tyrkiela; *Wykres żelazo-węgiel w rozwoju historycznym*. Wrocław 1963 oraz *Termodynamika stopów w rozwoju historycznym*. Wrocław 1969.